

2. BÖLÜM

BİRİNCİ BASAMAKTA COVID-19 SEKELLERİ VE BAKIM

Celal KUŞ¹

GİRİŞ

Hızla küreselleşen günümüz dünyasının herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan salgın; ülkeler arasındaki güçlü ulaşım ağları ile çok hızlı bir şekilde yayılarak bütün ülkeler için ciddi tehdite neden olmaktadır. Pandemi döneminde mevcut kronik hastalıklar üzerine eklenen salgına bağlı hasta sayısındaki artış gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sağlık sistemi kapasitelerini olumsuz etkilemektedir (1).

İnsanlarda hastalığa neden olan altı koronavirüs türüne ek olarak 2019 yılında COVID-19 hastalığının etkeni olarak ortaya çıkan ve pandemiye neden olan insan koronavirüs türü ise önce 2019-nCoV olarak adlandırılmıştır. Sonrasında ise bu virüse Uluslararası Virüs Taksonomi Komitesi (ICTV) tarafından SARS salgınına ve SARS-CoV'a benzerliğinden ötürü SARSCoV-2 ismi verilmiştir (2). SARS-CoV-2'nin Aralık ayı başlarında Çin'in Wuhan kentinde bir deniz ürünleri şehir pazarında ortaya çıktığı ve yarasadan (bir hayvan aracılığıyla) insana zoonotik bir sıçrama yaparak başladığı düşünülüyor (3). Vakalarda nefes darlığı, ateş ve radyolojik olarak bilateral akciğer infiltrasyonu ile uyumlu bulgular tespit edilmiştir. Son derece hızlı bir şekilde insandan insana bulaşma ile Çin'in her yerine hızla yayıldı ve şimdi Antarktika hariç her kıtada salgın devam ediyor. Dünya Sağlık Örgütü, uluslararası önemi haiz bir halk sağlığı acil durumu ilan etti ve yakın zamanda Covid-19'u dünya çapında bir salgın olarak sınıflandırdı.

Türkiye'de ilk vakaya 11 Mart 2020 tarihinde rastlanmıştır ve 17 Mart 2020'de laboratuvar teyitli ilk ölüm bildirimi yapılmıştır (4). 28 Ocak 2021 ta-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Dermatoloji AD drcelalkus@gmail.com

SONUÇ

Uzun vadeli semptomların izlenmesine ve uygun müdahalelerin zamanında sağlanması için covid sonrası hastalar uygun aralıklar ile takip edilmelidir. Hastaların semptomları teletıp ile sorgulanmalı ve gerekli durumlarda ASM'de ya da ev ziyaretlerinde tedavi ve takip programları planlanmalıdır. Hastaya kendisini ve ortaya çıkabilecek rahatsızlıkları yönetmesi için eğitim verilmesi, erken müdahaleler için faydalı olacaktır. Acil durumlar hastaya anlatılmalı ve egzersiz önerileri kişiye özel verilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Aysan AF, Balci E, Karagöl ET ve ark. Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu. Şeker M, Özer A, Tosun Z, Korkut C, Doğrul M, editörler. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, TÜBA Raporları No:34; 2020.
2. Cascella M, Rajnik M, Cuomo A, et al. Features, Evaluation and Treatment Coronavirus (COVID-19). StatPearls. 2020.
3. Gostin LO, Friedman EA, Wetter SA. Responding to COVID-19: how to navigate a public health emergency legally and ethically. Hastings Center Report, 2020;50(2), 8-12.
4. Sertdemir A. Türkiye'nin koronavirüsle mücadele performansı üzerine bir değerlendirme. Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2020;1(1), 15-26.
5. WHO Coronavirus Dashboard, <https://covid19.who.int/> (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2021)
6. T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilgilendirme Sayfası, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html> (Erişim tarihi: 27 Ocak 2021)
7. Gemelli Against COVID-19 Post-Acute Care Study Group. Post-COVID-19 global health strategies: the need for an interdisciplinary approach. Aging Clin Exp Res 2020; doi: 10.1007/s40520-020-01616-x. pmid: 32529595
8. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Müdürlüğü. COVID-19 Rehberi. T.C. Sağlık Bakanlığı. 14 Nisan 2020. Ankara: p. 7-98.
9. Assaf G, Davis H, McCorkell L, et al. An analysis of the prolonged COVID-19 symptoms survey by Patient-Led Research Team. Patient Led Research, 2020. <https://patientresearch-covid19.com/>
10. Tenforde MW, Kim SS, Lindsell CJ, et al. IVY Network Investigators CDC COVID-19 Response Team IVY Network Investigators. Symptom duration and risk factors for delayed return to usual health among outpatients with COVID-19 in a multistate health care systems network — United States, March-June 2020. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 2020;69:993-8. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/mm6930e1.htm> doi: 10.15585/mmwr.mm6930e1 pmid: 32730238
11. Greenhalgh T, Knight M, Buxton M, et al. Management of post-acute covid-19 in primary care. Bmj, 2020;370.
12. Sivan M, Halpin SJ, Gee J. (2020). Assessing long-term rehabilitation needs in COVID-19 survivors using a telephone screening tool (C19-YRS tool). Advances in Clinical Neuroscience and Rehabilitation. <https://www.acnr.co.uk/2020/06/c19-yrs> Accessed 01 Aug 2020
13. Basu D. Post-COVID-19 syndrome. Southern African Journal of Public Health (incorporating Strengthening Health Systems), 2020;4(3):68.
14. Mardani M. (2020). Post COVID syndrome. Arch. Clin. Infect. Dis, 15, e108819.
15. Barker-Davies RM, O'Sullivan O, Senaratne KPP, et al. The Stanford Hall consensus statement for post-COVID-19 rehabilitation. Br J Sports Med. 2020. doi: 10.1136/bjsports-2020-102596 pmid: 32475821

16. Dietz W, Santos-Burgoa C. Obesity and its Implications for COVID-19 Mortality. Obesity (Silver Spring). 2020. doi: 10.1002/oby.22818.
17. Wang L, He W, Yu X, et al. Coronavirus disease 2019 in elderly patients: Characteristics and prognostic factors based on 4-week follow-up. *J Infect* 2020;80:639-45. doi: 10.1016/j.jinf.2020.03.019 pmid: 32240670
18. Pan F, Ye T, Sun P, et al. Time course of lung changes on chest CT during recovery from 2019 novel coronavirus (COVID-19) pneumonia. *Radiology* 2020. doi: 10.1148/radiol.2020200370.
19. British Thoracic Society. British Thoracic Society guidance on respiratory follow up of patients with a clinico-radiological diagnosis of COVID-19 pneumonia. 2020. <https://www.brit-thoracic.org.uk/document-library/quality-improvement/covid-19/resp-follow-up-guidance-post-covid-pneumonia/>
20. Ries AL, Bauldoff GS, Carlin BW, et al. Pulmonary rehabilitation: joint ACCP/AACVPR evidence-based clinical practice guidelines. *Chest*, 2007;131(5), 4S-42S.
21. Shi S, Qin M, Shen B, et al. Association of cardiac injury with mortality in hospitalized patients with COVID-19 in Wuhan, China. *JAMA Cardiol* 2020;5:802-10. doi: 10.1001/jamacardio.2020.0950 pmid: 32211816
22. Frissa S, Dessalegn BWS. (2020). The mental health impact of the COVID-19 pandemic: Implications for sub-Saharan Africa.
23. Tansey CM, Louie M, Loeb M, et al. One- Year outcomes and health care utilization in survivors of severe acute respiratory syndrome. *Arch Intern Med* 2007;167:1312–20.